

Warszawa, dn. 11 września 2008 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA

Rzecznik Praw Dziecka

Marek Michalak

*ul. Śniadeckich 10, 00-656 Warszawa
tel.: 022 696 55 44, fax: 022 629 60 79*

ZBIA/500-51/2008/ESn

**Szanowna Pani
Katarzyna Hall
Minister Edukacji Narodowej**

Szanowna Pani Minister,

W ostatnich dniach odebrałem niepokojące sygnały dotyczące zjawiska segregacji uczniów w polskich szkołach. Praktyki, o których wspominają media, stosowane przez dyrektorów szkół, polegają m. in. na podziale na klasy uczniów zdolnych i słabszych, pochodzących z rodzin o wysokim i niskim statusie ekonomicznym, z obwodu szkoły i spoza, sprawiających kłopoty wychowawcze i wyróżniających się wzorowym zachowaniem.

Szkoła realizując prawa dzieci i młodzieży do nauki, wychowania i opieki, zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.), powinna w szczególności zapewnić uczniom:

- ✓ dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do ich możliwości psychofizycznych, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej;
- ✓ możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną oraz niedostosowaną społecznie, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami;
- ✓ możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną oraz niedostosowaną społecznie, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami;

- ✓ zmniejszanie różnic w warunkach kształcenia, wychowania i opieki między poszczególnymi regionami kraju, a zwłaszcza ośrodkami wielkomiastowymi i wiejskimi;
- ✓ opiekę uczniom pozostającym w trudnej sytuacji materialnej i życiowej;
- ✓ warunki do rozwoju zainteresowań i uzdolnień uczniów przez organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz kształtowanie aktywności społecznej i umiejętności spędzania czasu wolnego.

Występowanie zjawiska segregacji uniemożliwia pełną realizację zadań.

W związku z powyższym dostrzegam, że ważne byłoby rozpoznanie zjawiska w odniesieniu do następujących zagadnień:

- ✓ kryteria rekrutacji do szkół ogólnodostępnych (także integracyjnych), w tym przydziały do poszczególnych oddziałów,
- ✓ kryteria rekrutacji na zajęcia dodatkowe, specjalistyczne,
- ✓ kryteria i zasady przyznawania pomocy w zakresie dożywiania,
- ✓ sposoby finansowania zajęć dodatkowych, pozalekcyjnych, udziału w konkursach, olimpiadach (przez organ prowadzący czy przez rodziców),
- ✓ dostępność dla wszystkich uczniów różnorodnych form turystyki (z praktykowanymi wyjazdami na tzw. „zielone szkoły”),
- ✓ cele i sposoby diagnozowania środowiska ucznia,
- ✓ przystosowanie budynków szkolnych do potrzeb dzieci niepełnosprawnych.

Na mocy art. 10 ustawy z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka (Dz. U. z 2000 r., Nr 6, poz. 69), kierując się troską o zapewnienie wszystkim dzieciom realizacji prawa do nauki na zasadzie równych szans, zwracam się z uprzejmą prośbą o podjęcie działań uniemożliwiających dyrektorom szkół stosowanie wymienionych we wstępie praktyk.

z wyrazami szacunku

Marek Siliński

**MINISTER
EDUKACJI NARODOWEJ**

Warszawa, 2008.10.17

DZSE-0401/15/CZ/2008

*Pan
Marek Michalak
Rzecznik Praw Dziecka
ul. Śniadeckich 10
00-656 Warszawa*

Szanowny Panie Ministrze,

odpowiadając na pismo ZBIA/500-51/2008/ESn dotyczące występowania zjawiska segregacji uczniów w polskich szkołach uprzejmie wyjaśniam:

Ministerstwo Edukacji Narodowej z dużym zaniepokojeniem śledzi sygnały dotyczące występowania segregacji uczniów zarówno ze względu na status materialny, jak również ze względu na rozwój społeczny lub kompetencje edukacyjne. Obowiązujące przepisy oświatowe¹ określają zasady oraz ogólne kryteria rekrutacji uczniów do wszystkich typów szkół, dopuszczając równocześnie prawo kuratorów oświaty oraz dyrektorów szkół do uściślenia kryteriów rekrutacji, odpowiednio do specyfiki regionu i szkoły. Kandydaci do szkół przyjmowani są na podstawie uściślonych kryteriów rekrutacji zawartych w statutach szkół i placówek.

Występująca incydentalnie w szkołach segregacja uczniów jest niedopuszczalna, ponieważ wiąże się z krzywdą dzieci, umacnia rozwarstwienie społeczne i powoduje niekorzystne efekty kształcenia. System edukacji ma służyć wyrównywaniu szans. Tym samym organizacja kształcenia w szkołach nie może prowadzić do pogłębiania różnic.

Problem segregacji uczniów w szkołach, skala problemu i możliwości zapobiegania zjawisku w trybie nadzoru pedagogicznego są, jak i będą omawiane przy każdej okazji, podczas spotkań z kuratorami oświaty oraz narad roboczych z wizytatorami kuratoriów oświaty, jak również podczas różnorodnych szkoleń organizowanych dla dyrektorów szkół. Dodatkowo wiele problemów dotyczących m.in. segregacji uczniów będzie poruszanych w trakcie realizacji zadań wynikających z Rządowego programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła”. Można mieć nadzieję, że położenie większego nacisku na funkcję wychowawczą szkoły oraz kreowanie przyjaznego klimatu szkoły pozwolą na ograniczenie, a w konsekwencji na całkowite zniesienie zjawisk wpływających negatywnie na rozwój dziecka, jego pozycję w szkole, poczucie bezpieczeństwa. Z całą pewnością problem

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 lutego 2004 r. w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych (Dz. U. Nr 26, poz. 232)

ograniczania występowania segregacji będzie również jednym z wiodących zadań cyt. wyżej programu w roku 2009.

Systematycznie monitorowane w trybie nadzoru pedagogicznego przez kuratorów oświaty omawianego zjawiska segregacji pozwoli na opracowanie stosowanych działań zaradczych, które uzupełnią działania podejmowane już w br.

W związku z kwestią sposobu finansowania udziału uczniów w m.in. konkursach i olimpiadach wyjaśniam, że przepisy rozporządzenia w sprawie organizacji oraz sposobu przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad² stanowią, że: „Organizatorzy konkursów, olimpiad i turniejów pokrywają koszty podróży, wyżywienia i noclegu uczestników oraz, w miarę możliwości, ich opiekunów”. Udział uczniów w konkursach jest dobrowolny, decyzję podejmuje uczeń wraz z rodzicami. Jeśli konkurs odbywa się na terenie szkoły lub za zgodą dyrektora szkoły, jakkolwiek odpłatność związana z udziałem uczniów w tym konkursie jest niedopuszczalna. Opłaty związane z regulaminem powinna uiszczać szkoła z własnego budżetu lub z innych środków.

Jednak obok konkursów, turniejów, olimpiad organizowanych na podstawie obowiązujących przepisów oświatowych, istnieją również konkursy, turnieje, olimpiady organizowane na podstawie dowolnie tworzonych regulaminów, w których – czasami – zobowiązuje się do wniesienia opłaty uczestnika, natomiast wcale nierzadko zakłada się udział w zawodach na koszt własny ucznia (koszt wysyłki prac, podróży, a nawet noclegu i wyżywienia).

Jednocześnie przedstawiam szerszą informację dotyczącą dostępu uczniów do posiłków, zajęć pozaszkolnych oraz pozalekcyjnych, w których, wg. informacji prasowych, występuje również zjawisko segregowania uczniów:

- Rządowy program „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” przyjęty został ustawą z dnia 29 grudnia 2005 r. o ustanowieniu programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” (Dz.U. Nr 267, poz. 2259). Ustawa ta weszła w życie z dniem 31 grudnia 2005 r. i obowiązywać będzie do dnia 31 grudnia 2009 r. Sposób realizacji wymienionego programu wieloletniego, a także sposób planowania i dokonywania podziału środków budżetu państwa przyznanych na realizację programu oraz zakres i formy monitorowania realizacji programu określa rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 2006 r. w sprawie realizacji programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” (Dz. U. Nr 25, poz. 186, z późn.zm.).

Celem Programu jest wsparcie gmin w wypełnianiu zadań własnych o charakterze obowiązkowym w zakresie dożywiania dzieci oraz zapewniania posiłku osobom jego pozbawionym, ze szczególnym uwzględnieniem osób z terenów objętych wysokim poziomem bezrobocia i ze środowisk wiejskich. Ponadto program zakłada długofalowe działanie w zakresie poprawy stanu zdrowia dzieci i młodzieży poprzez ograniczanie zjawiska niedożywienia, upowszechnianie zdrowego stylu żywienia, poprawę poziomu życia osób i rodzin o niskich dochodach oraz rozwój w gminach bazy żywieniowej, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb dzieci i młodzieży. Gmina realizuje Program przy pomocy ośrodka pomocy społecznej, w jednostkach organizacyjnych gminy, placówkach i instytucjach, które

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 29 stycznia 2002 r. w sprawie organizacji oraz sposobu przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad (Dz. U. Nr 13, poz. 125).

posiadają bazę żywnościową lub odpowiednie warunki do wydawania produktów żywnościowych. Program przewiduje otrzymanie pomocy w następujących formach:

- **posiłek**, ze szczególnym uwzględnieniem posiłku gorącego,
- **zasilek celowy** na zakup posiłku lub zakup żywności (w tym na zakup posiłku dzieciom przebywającym w placówkach oświatowych, gdzie rodzice zobowiązani są do pokrywania kosztów żywienia),
- **świadczenie rzeczowe w postaci produktów żywnościowych**.

Dzieci i młodzież realizujące obowiązek szkolny lub obowiązek nauki, którym przyznano pomoc w formie posiłku, spożywają posiłek w szkole, jeżeli szkoła posiada warunki pozwalające na przygotowywanie lub wydawanie posiłków. W przypadku gdy szkoła nie posiada warunków do przygotowywania lub wydawania posiłków, kierownik ośrodka pomocy społecznej, we współpracy z dyrektorem szkoły, zapewnia spożywanie posiłków poza szkołą.

Beneficjentami końcowymi Programu są:

- a) dzieci do 7 roku życia,
- b) uczniowie do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej,
- c) osoby i rodziny znajdujące się w sytuacji:
 - ubóstwa;
 - sieroctwa;
 - bezdomności;
 - bezrobocia;
 - niepełnosprawności;
 - długotrwałej lub ciężkiej choroby;
 - przemocy w rodzinie;
 - potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
 - potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
 - bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
 - braku umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze;
 - trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą;
 - trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
 - alkoholizmu lub narkomanii;
 - zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
 - klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Do zadań Ministerstwa Edukacji Narodowej związanych z realizacją programu należy:

- upowszechnianie informacji o programie w szkołach i placówkach oświatowych,
- monitorowanie przebiegu programu w tych placówkach.

W realizacji programu włączeni są Kuratorzy Oświaty.

- W celu zapewnienia równych szans edukacyjnych Ministerstwo Edukacji Narodowej realizuje pomoc materialną dla uczniów w formie stypendiów szkolnych i zasiłków szkolnych opierając się na środkach rezerwy celowej budżetu państwa przeznaczonej na „Dofinansowanie Narodowego Programu Stypendialnego”, która zwiększa środki na pomoc materialną realizowaną przez gminy. Na stypendia w okresie styczeń – czerwiec uruchomiono 265 mln zł. Do 15 września br. do gmin wszystkie osoby zainteresowane otrzymywaniem pomocy w formie stypendiów szkolnych powinny złożyć wnioski w gminach właściwych dla ich miejsca zamieszkania. Na wypłatę tej formy pomocy w okresie wrzesień – grudzień 2008 r. uruchomiono środki w wysokości ponad 227 mln zł. O stypendia mogą ubiegać się uczniowie z rodzin, w których dochód miesięczny na 1 osobę nie przekracza 351 zł. Środki otrzymywane w ramach stypendiów mogą być przeznaczane na wydatki związane bezpośrednio z edukacją i podnoszeniem wiedzy i kompetencji uczniów. Zatem uczniowie mogą przeznaczyć ww. środki także na wycieczki edukacyjne organizowane przez szkoły.

Dodatkowo w 2008 r. realizowane są programy rządowe:

Rządowy program pomocy uczniom w 2008 r. „Dofinansowanie zakupu podręczników dla dzieci rozpoczynających obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne, naukę w klasach I-III szkoły podstawowej lub w klasach I-III ogólnokształcącej szkoły muzycznej I stopnia – Wyprawka szkolna” przyjęty w dniu 5 sierpnia 2008 r.

W ramach programu rodzice/opiekunowie dzieci z klas I-III szkoły podstawowej oraz szkoły muzycznej I-go stopnia oraz dzieci realizujących roczne przygotowanie przedszkolne, których dochód na osobę w rodzinie nie przekracza 351 zł/ miesięcznie mogą ubiegać się o zwrot części kosztów zakupu podręczników:

- w zerówce do 70 zł,
- w klasie I do 130 zł
- w klasie II do 150 zł
- w klasie III do 170 zł.

Wnioski o dofinansowanie należy złożyć do dyrektora szkoły/przedszkola do którego uczęszcza dziecko, tam też rodzic otrzyma środki. W przypadku szkół nie prowadzonych przez gminy wnioski składa się do dyrektora szkoły – jednakże po dofinansowanie należy zgłosić się do urzędu gminy/miasta.

Aby otrzymać dofinansowanie rodzic zobowiązany jest przedłożyć dowód zakupu podręczników. W przypadku, kiedy podręczniki były kupowane np. przez Radę Rodziców – wystarczy lista osób wpłacając pieniądze na zakup zbiorowy.

Na realizację programu przeznaczono w 2008 r. 50,3 mln zł, zaś liczbę dzieci korzystających z pomocy szacuje się na ok. 400 tys. Program ten będzie kontynuowany w 2009 r.

Ministerstwo Edukacji Narodowej przygotowało również konkurs „*Kształcenie umiejętności społecznych i życiowych, kształtowanie właściwych relacji w kontaktach międzyludzkich*”

W ramach Rządowego programu „Rozwój edukacji na obszarach wiejskich latach 2008-2013” priorytet 1, działanie 1.9.4. przygotowano działania umożliwiające bezpłatny udział dzieci i młodzieży z obszarów wiejskich w przedsięwzięciach obejmujących m.in.:

- kształtowanie podstawowych umiejętności życiowych w zakresie komunikowanie się, krytycznego i twórczego myślenia oraz budowania poczucia wartości młodego pokolenia,
- wspieranie harmonijnego rozwoju poprzez rozwijanie zainteresowań, uzdolnień, umiejętności,
- wspieranie aktywności i inicjatyw dzieci i młodzieży na rzecz społeczności szkolnej.

Na realizację ww. zadań przeznaczono w 2008 r. środki w wysokości 4,5 mln zł. Środki te zostały w ostatniej dekadzie sierpnia przekazane do Wojewodów, którzy ogłosili konkursy na realizację programu.

W świetle powyższych zadań widać wyraźnie, że Ministerstwo Edukacji Narodowej od wielu lat stara się realizować działania, których celem jest znoszenie barier w dostępie do edukacji oraz różnic wynikających z m.in. zamożności poszczególnych rodzin. Działania spotykane w nielicznych szkołach poddawane są ścisłej kontroli Kuratorów Oświaty. Ich podłożem są zazwyczaj oczekiwania rodziców zwiększenia indywidualizacji procesu edukacji, który w części przypadków przybiera niewłaściwą formę segregacji uczniów. Mam nadzieję, że zjawisko to będzie z każdym rokiem słabło, zaś połączone działania resortu oświaty, samorządów terytorialnych i organizacji pozarządowych znacznie przyczynią się do przyspieszenia tego zjawiska.

z powołaniem
w/z MINISTRA
SEKRETARZ STANU
Krzyszto
Krzyszyna Szumilas